

Helena Juntunen & Petri Tamminen

JOSKUS
LIIKKAA,
AINA
LIIAN
VÄHÄN

Oopperalaulaja
Helena Juntusen
elämäntarinoita

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

© Helena Juntunen & Petri Tamminen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2023
ISBN 978-951-1-47233-9

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

LUKIJALLE

Sain kirjeen Helena Juntuselta. Juntunen tiedusteli lupaa laulaa tekstejäni. Kuka Juntunen, minä googlasin, ja mietin sitten mikä kaikki Juntusen brändinrakennuksessa on pielessä ja mikä kaikki minun huomiokyvyssäni – kuinka on mahdollista, etten ole kuullutkaan sopraanosta, joka on laulanut new yorkit ja tokiot ja berliinit ja voittanut laulukilpailuja kuin keihäänheittäjät maailmanmestaruuksia.

Lauluhankkeemme ei toteutunut. Se hyöty suunnitelmas- ta kuitenkin oli, että sain Juntuselta viestejä. Ne olivat omituisia, poukkoilevan nopeita, hämmentävän avoimia. Juntusella oli tarina. Kun kirjailija huomaa tarinan ilmassa leijailmas- sa, se haluaa sen sieltä talteen. Joten pyysin Juntusta kirjoit- tamaan lisää. Annoin yhden ohjeen: ”Älä yritä mitään, kerrot vain kaiken.”

Juntunen kertoi. Laulamisen lisäksi hän osasi senkin. Mi- nun tehtäväkseni jäi suoristaa joitakin sivulauseita. Näillä yh- teisvoimilla syntyi klassisen musiikin ammattilaisesta kerto- va kirja, jonka voi lukea suurella mielenkiinnolla, vaikka ei olisi ikinä oopperassa käynyt.

Vääksyssä keväällä 2023

Petri Tamminen

KORKEAKULTTUURI

Korkeakulttuuri, sellainen sana tosiaan on.
Sana kuin muuri, olo kuin sumua.
Siispä neuvoni jokaiselle
korkeakulttuurin korkeutta kammoksuvalle:
Katso lähemmäksi.
Kaukaa näkee vain kultaukset ja sametin, yläpilven.
Katso tarkasti, huomaa hikiläikät ja verisuonet,
repsottavat irtoripset.
Älä katsele vain *Wienin filharmonikkoja*,
katso niitä Wienin filharmonikkojen soittajia,
jotka riisuvat estonsa ja paljastavat orgasmi-ilmeensä.
Huomaa nautinto ja voima,
keskittyminen vailla poseerausta.
Älä katso vain rakenteita, katso liikettä.
Sitä liikettä, jota on vuosikausia harjoiteltu,
niin kuin kaikki harjoittelevat omaa liikettään:
sitä jotakin liikettä,
jolla ylittää esteet ja saavuttaa päämäärän.

SIIPIRIKKO HOLLANTILAINEN
– ERÄÄN ROOLIN TARINA

Huhtikuu 2021

Ensimmäinen tiedustelu on kevyt kuin pajunkissa:

Olisiko teillä ehkä aikaa, kenties kiinnostusta?

Ooppera: Lentävä hollantilainen.

Oopperatalo: Graz.

Rooli: Senta.

Senta on askelma matkalla suuriin Wagner-sankarittariin.

Suuri, vaikea, hivuttava.

Mutta ei ihan niin suuri ja vaikea ja hivuttava kuin ne muut.

Näitä mietin, kun kirjoitan vastaustani:

Toki kiinnostaa!

Hieno haaste!

Oopperakirjallisuuden kulmakivi!

Sen jätän kertomatta, etten pidä Wagnerista.

Toukokuu

Sopimukset allekirjoitetaan.

Tilaan itselleni nuotin vielä samana päivänä.

Olisihan sen voinut katsoa läpi

jo ennen kuin lupautui mukaan.

Elokuu

Grazista saapuu korjaus:

Harjoitukset alkavatkin 14. maaliskuuta kello 18.00.

Eikä kello 10.00 niin kuin oli sovittu.

Täsmennys huvittaa.

Yritän nähdä seuraavaan kevääseen kello kuuteen:

hetkeen jolloin maestron puikko laskeutuu

ja minusta pitäisi purkautua sankarilaulua.

Syyskuu

Säilytän nuottia flyygelin telineen oikealla puolella,
tulevien töiden pinossa.

Nuottitelineelle pääsevät vain työn alla olevat.

Vasemmalla puolella ovat

mankelin läpi kerran jo menneet, kahvitahraiset.

Lokakuu

Nuotti ei ole liikkunut paikaltaan.

Luotan osmoosin voimaan:

jospa jotakin wagneriaanista tarttuisi minuun

nuottikirjan sinisten kansien läpi.

Marraskuu

Jos opettelen kahdeksan riviä per päivä,

osaan roolin ulkoa kuukaudessa.

Ihan vielä ei siis tarvitse aloittaa.

Tammikuu 2022

Uusi vuosi, naksautan nuotin niskat nurin
toisen näytöksen kohdalta.

Tästä se lähtee.

Ensi viikolla.

Helmikuu

Miten ihmeessä pääsen tähän tarinaan käsiksi?

Ehkä näin: Tää Senta on kyllä kreisi muikki.

Se on ihan kuumana yhteen kundiin,
jota se ei oo ees nähny.

Se on vaan päättäny, kuvan ja juttujen perusteella.

No sit tää tyyppi, tää Hollantilainen,
törmää sattumalta Sentan faijaan.

Ja faija on heti, että totta kai otat mejän Sentan,
koska sähän oot rikas ja Senta on nätti.

Ja sit se kundi ja Senta tosiaan tapaa,
ja Senta on ihan et oumaigaad.

Ja kundi yrittää vielä jotain et eihän me ees tunneta,
mut Senta vaan et I laav juu foevö
ja että aim ö vöötsin.

Tätä kymmenen sivuu.

Ja lopulta se Hollantilainenkin sitte: Asia selevä.

Ja sit ne on ihan superhappy.

Mut sadan sivun päästä, just ennen häitä,
tän Sentan vanha koulufrendi tulee selittää

et sil ois ollu jotain sutinaa Sentan kaa.

No se Holskuhan ragee täysin.

Ja Senta hyppää kalliolta.

Ja siks ne joutuuki sit olemaan onnellisii
elämänsä loppuun saakka,
mut kuolleina, tai jotain.

Maaliskuu

Tarkoitus oli opetella rooli kronologisesti,
mutta jo alun aaria on niin tylsä,
etten jaksakaan kyntää sitä kahta päivää peräkkäin.
Menisinkö jo paniikkiin vai odotanko vielä?

Grazin maskiosastolta tiedustellaan
pääni mittoja peruukkia varten.
Pyöritän pääni elmukelmuun,
mittaan korvasta korvaan, ohimolta ohimolle,
ja lähetän luvut.
Saapuu viesti: Onko tosiaan noin pieni?
Muistelen sitä juttua siitä ruotsalaisten tutkimuksesta,
jossa mittailtiin suomalaiskalvoja,
ja vastaan: On se, noin pieni se on.

Harjoittelen ensimmäistä kertaa pianistin kanssa.
Hans-Otto Ehrström on velho.
”Hienoa että sää et nosta sitä merisanastoa erikseen,
säähän elät sitä elämää,
ei se sulle mitään erikoista ole.”
Mahtavaa, pidän tämän, ei erikoisuuksia!
Laulamme läpi suuren dueton,
sen johon Sentat kaatuvat.
Melkein se kaataa minutkin.

Käymme koko roolin läpi.
Mutta aloitamme kolmosnäytöksestä.
Huudan sen säästelemättä,
enkä sitten saakaan enää toista näytöstä menemään.
Tärkeintä on olla hermostumatta.
Tärkeintä on olla hermostumatta.
Tärkeintä on olla hermostumatta.

Lennän.
Grazissa on kevät.
Kämppäkin on kiva.
Mutta en nuku.

Ensimmäinen harjoitus maestron ja Hollantilaisen kanssa:
Kulkee.

Mutta heti kun virta katkeaa,
laulu tökkää saman tien.
Täytyy oppia maestron tyyli.
Nyt valmistan korkeat äänet liian aikaisin
tai liian myöhään.

Aamuharjoituksiin mennessä en tiedä sitä vielä,
mutta iltapäivällä lennän takaisin Suomeen:
Kansallisoopperan kenraalista puuttuu Salome.
Edellisestä kerrasta Salomena on viisi vuotta.
Koronan kutomat seitit pölisevät,
kun pääsen laulamaan isoa,
ison roolin, isossa talossa, isolle yleisölle.
Ei tällaista voi simuloida.
Olen väsynyt ja onnellinen voittaja.

Kaksi päivää myöhemmin Grazissa
minua odottaa mysteeri: ”Wagner kosmos”.
Mitä se tarkoittaa?
”Sitä että jatkossa lavalla on myös Wagner”,
ohjaaja selittää.
”Tai siis tuo Stefan, joka esittää Wagneria.”
”Te olette hänen nukkejaan.”

Meille kerrotaan myös,
että emme saa esittää enää tekstiä.
Emmekä musiikkia.
Tästä lähtien meidän pitää esittää
Wagnerin ajatusta Wagnerin hahmoista.
Subtekstiä.
Harmillista, musiikin esittäminen olisi ollut bravuurini.

Seuraavaksi selviää,
että emme saa esittää enää tunteitakaan.
Nyt meidän pitää esittää *matkaa*.
Ja Wagnerin kateutta omille hahmoilleen.
Harmillista – tunteiden esittäminen olisi ollut toinen bravuurini.
Emmekä vieläkään käsitä.
Kysymme, mutta emme saa vastausta.
Kysymme lisää, mutta vastaus katoaa aina vain kauemmaksi.

Apulaisohjaaja Christian tulee kertomaan,
että ohjaaja haluaa jutella kanssani.
Aikaa sopii varata tunti.
Jenkkibaritoni kuulee ja keskeyttää:
”Helena ei mene mihinkään puhutteluun yksin.”
Jenkki sanoo tulevansa mukaan.
Pian kaikki solistit ovat tulossa.
Kokoonnumme ringiin.
Mutta ohjaaja suuntaa sanansa vain minulle.
”Sinulla on ihana energia”, hän sanoo.
”Mutta ei tähän produktion.”
”Pitäisi olla abstraktimpi.”
”Ja raskaampi.”
Minä muistutan, että tähän asti on sanottu,
että pitäisi olla nuori ja keveä,

she has never had sex but is all about sex.

”Juu, mutta raskaasti”, ohjaaja sanoo.

Isäni, Sentan isä, puuttuu keskusteluun:

”Kukaan meistä ei ymmärrä mitä täällä halutaan.

Eikä kyseessä ole mikään kielimuuri.”

Pyydämme ohjaajaa kertomaan verbeillä,

mitä hän haluaa.

Kokovartalokramppia ei voi näytellä kolmea tuntia.

Miten näyttämöllä ollaan

”tekemättä mitään oopperamaista”?

Kun samalla pitää kuitenkin vähän väliä

pudota polvilleen ja levittää kädet?

Ohjaaja kuuntelee.

Mutta ei kuule.

Teemme kohtauksen ohjaajan uusien askelmerkkien mukaan.

Kohtaus ei toimi.

”Oho”, minä sanon, ”näin tästä tulikin realistinen.”

”Huomasin, pitäisiköhän minun tappaa itseni”, ohjaaja sanoo.

Lavalla on kolmekymmentä ihmistä,

eikä kukaan meistä sano mitään.

Huhtikuu

Käväisen kotilomilla Suomessa

ja tuon Grazin kollegoille

kymmenen askia tervaleijonaa.

Tuntuu hyvältä, kun lauletaan purjelaivoista

ja terva tuoksuu.

6. huhtikuuta

Maestro on kotonaan koronassa.
Kirjoitan hänelle, että produktio on jumissa,
että emme pysty enää laulamaan.
Euroopassa on sota,
eikä tämä tietenkään ole mikään oikea kriisi,
mutta oopperatalon kokoinen ongelma tämä on,
tämä että laulajat eivät pysty laulamaan.

7. huhtikuuta

Kapellimestari on keskustellut ohjaajan kanssa,
mutta ohjaaja jatkaa linjallaan:
Minun lauluni on liian tunteikasta.
Yläkroppani ei saisi liikkua.
Myös hengitykseni on ongelma,
se näkyy ja paljastaa tunteen.
Juuri se on kuulemma pahinta,
mitä voi tapahtua.

8. huhtikuuta

Olen aina rakastanut harjoitusten loppusuoraa.
Sitä tunnetta, että roolin voi jo kierrättää
oman dna:nsa läpi.
Harvoin loppua edes ohjataan,
se vain täytetään yhteisellä päämäärällä.
Nyt minut on valettu sementtiin
ja päähäni on painettu muovipussi.

9. huhtikuuta

Kotona huolestutaan,
mies kehottaa minua ottamaan älysormukseni pois.
Minua ei kuulemma yhtään auta se tieto,
että pulssini ei laske ja että en nuku
ja että herään kymmenen kertaa yössä.

17. huhtikuuta

Viikko ensi-iltaan, ja minä vain mietin,
että helevetin helevetti, saankohan potkut.
Toisaalta: juuri ennen duettoja ajattelen hetken,
että olen hyvä.
Ja että mitä se haittaa, jos yksi korkea hoo jää torsoksi.
Kerään turkkalaista aggressiota:
Mää saatana omistan tän roolin!

19. huhtikuuta

Kummastuttaa: en saa ohjaajalta enää palautetta.
Selviää, että ohjaajaa on kielletty puhumasta solisteille.
Talon johto on kieltänyt.

22. huhtikuuta

Mitäs se ohjaaja taas toivoikaan:
Että Senta ei katso ketään silmiin.
Että Senta ei katso yleisöön.
Että Sentan energia ei näy.
Että Sentan tunteet eivät ole hänen tunteitaan.
Hyvä, eipä sitten muuta
kuin rakkausduettoja laulamaan...

Toivon silti että Sentalla olisi
tänään kenraalissa hauskaa.
Sen olen hänelle velkaa.
Tyttöparka.

Laulan jokaisen äänen.
Mitään muuta kenraalista ei jää mieleen.

23. huhtikuuta

Vuorokausi ensi-iltaan.
Päätän rikkoa ohjaajaa vastaan:
hengittää ja tuntea,
ja näyttää hengitykseni ja tunteeni.

Ja sitten kuitenkin pelkään,
että tämä näyttäminen on väärin.
Ja pelkkää räpiköintiä.
Räpiköin henkeni hädässä.

Lähetän mayday-viestin kollegalle Saarbrückeniin.
Pauliina on laulanut Sentan.
Kerron tilanteeni, ohjaajasta ja konseptista,
siitä kuinka jumissa olen.
Pauliina neuvoo minua täyttämään tyhjän tilan
jollakin nykyistä voimakkaammalla.
Tyhjänä ei voi mennä lavalle,
suuntaamattomalla energialla ei voi tehdä elävää.
Käyn tekstin vielä kerran läpi.
Huomaan että minunkin elämässäni
on ollut Hollantilainen.

25. huhtikuuta

Ensi-ilta on ohi.

Olenko iloinen, en.

Olenko tyytyväinen, en.

Olenko helpottunut, kyllä.

Ja erikoinen kokemus:

huomaan taas että minulla on kroppa.

Ja että se on jumissa.

Olen laulanut

koko viimeisen kuukauden kädet nyrkissä.

27. huhtikuuta

Lehtien arvostelut ilmestyvät:

Juntusen väräjävä sopraano ei tee oikeutta osan vaatimuksille.

46-vuotias siirtyy Sentan dramaattiseen rooliin ja epäonnistuu.

Juntunen on yksinkertaisesti masentava.

Näyttämöllä on karikatyyri ihmisen sijaan.

Sopraanonsa on liian heikko tai rumasti sanottuna liian pieni.

Kontakti pääparin välillä puuttuu täysin.

Lavalla on amatöörimäistä kiusaannuttavaa ylinäyttelemistä.

Valitettavasti pääesiintyjät ovat pettymys.

Äänen keskiala on kapea.

Korkeat sävelet kuulostavat viiltävän teräviltä.

Tekstinkäsittely on epäselvää.

Näyttelijäntyö rajoittuu tuijotteluun silmät selällään.

Yleisö reagoi varautuneesti, ja kuultiinpa jopa buuausta.

Ei kyllä buuattu, pysäyttäkää painokoneet!

Mutta kukaan ei pysäytä,

ja siellä sekin väite nyt seisoo lehdessä, iäti.

Toukokuu

Yksi kuoron rouvista sipaisee käsivarttani:

”Älä usko.

Älä usko mitä ne kirjoittavat.

Olet ihana.

Me kaikki kuoron naiset

katsomme sinua hämmästyksestä mykkinä.

Olet lämpöä ja sydäntä.

Älä usko niitä paskoja.

Kaikki tässä maassa on saatana politiikkaa.”

Romahdan.

Kun kuopuksen syntymän jälkeen kävin tarkastuksessa,
lääkäri vilkaisi minua ja totesi:

”Ootpa ottanut osumaa.”

Silloinkin empatia oli se joka romahdutti.

Kun hyppäsin paikkaamaan Kansallisoopperaan Salomea,
johtaja ilmoitti muutoksen juuri ennen esityksen alkua:
tuuraamaan on saatu Juntunen.

Yleisö puhkesi hurraamaan, oli huutoja ja tömistelyä.

Nyt kun astelen lavalle,

minusta tuntuu kuin kaikki toivoisivat,

että olisin sairastunut.

Tulee mieleen riparileikki.
Leikkiin kerättiin viisi vapaaehtoista.
Meidät vapaaehtoiset oli eristetty muista.
Isoiset lauloivat ja leikkivät Pienenpienveturi-laulua.
Kun veturi pysähtyi,
eka kääntyi ja halasi tokaa, toka kolmatta.
Jonon viimeinen oli ollut piilossa
eikä tiennyt miten leikki menee.
Kun tuli vuoroni, levitin kädet halaukseen,
mutta sainkin litsarin poskeen.
Outo leikki.
Mutta häpesin silti:
kaikille paljastui, kuinka perso olen halauksille.

Kuljen oopperatalon käytävillä katse lattiassa.
Luimistelen Grazin kaduilla.
Mies kotona lupaa, että poltamme nuotin,
kun viimeinen näytös on ohi.

Hävettää koska luulin, että onnistuin edes vähän.
Ja että ohjaajan aiheuttama tuho
erottuu itse aiheuttamastani.
Mutta ihan kaikki minussa haukutaan.
Laulu, ääni, taiteilijuus.
Olen paska, ja sen tiedon kanssa
minun pitää nyt saapua
aina uuteen näytökseen.

Wagner-maailmassa se, että sanotaan söpöksi,
on pahimmanlaatuinen loukkaus.
Minä olen kuulemma söpö, pikkusievä.
No, jos mietin haluanko isona söpöksi
vai Wagner-sankarittareksi,
niin ehdottomasti söpöksi.

Ystävä ehdottaa, että etsin voiman musiikista.
Pelkään että olen jo pelastuksen tavoittamattomissa,
mutta ihme tapahtuu:
saan kellautettua prisman toiselle kyljelleen.
Tähän asti valo on kulkenut väärään suuntaan,
prisma on imenyt kaiken energian, lämmön ja värit,
ulos on heijastunut vain hätäuloskäynnin hailakkaa valoa.
Nyt jokin resonoi.

Saavun talolle yksin harjoittelemaan.
Seinälle on ilmestynyt vielä yksi uusi arvio.
Siinä on minusta kokonainen kappale,
14 riviä pelkkää henkilökohtaista haukkua.
On tämä kyllä produktio,
a gift that keeps on giving.
Olinkin jo ihmetellyt,
miksi ihmiset katsovat minua sillä ilmeellä,
että eikö se tosiaan välitä vai eikö se tajua?
Mutta helvetti, minä olen nuori turkka!
Kunhan ensin itken tämänkin itsesäälin pois.

Meillä on uusi kapellimestari.
Uusi puikko heiluu eri lailla kuin vanha puikko.
Tämä kapu on loistava,
mutta koska lisäharjoituksia ei pidetä,
alku menee kyttäilyksi.
”Menet sinne lavalle kuin saluunan ovista”,
ystävä viestitti edellisenä päivänä.
Sanat palaavat mieleeni kesken aarian.
Saluunan ovet.
Minähän leväytän ne auki.
Paras esitys tähän mennessä!

Teemme kollegoiden kanssa videon,
tunnistusrivikohtaus elokuvasta *The Usual Suspects*.
Työn ulkopuolella emme tapaa,
mutta töissä meillä on kivaa, vaikka väkisin.
Toistelemme keskenämme ohjaajan pahimpia
eli parhaita lauseita.

Kesäkuu

Tokavika reissu Graziin,
yli Alppien, ruoskittavaksi.
Tokavika kerta myslää aamupalaksi.
Virittelen jo mielessäni kokkoa,
johon heitän nuottini.